

Romanica selecta

Recensies en signalementen

Latijn

Françoise WAQUET. *Latino. L'impero di un segno (XVI-XX secolo)*. Traduzione di Alessandro Serra. – Milano, Feltrinelli, 2004, 22 x 14, 419 p., ISBN 88-07-10370-2, € 35. CAMPI DEL SAPERE.

F. Waquets cultuurgeschiedenis van het Latijn steunt op overvloedige en gevarieerde documentatie (literaire bronnen, getuigenissen, feitenmateriaal, cijfers over de boekenproductie in diverse periodes, e.d.). Het boek maakt duidelijk hoe een dode taal in zowat de hele tweede helft van het voorbije millennium de rol van cultuur- en cultustaal heeft kunnen behouden en legt uit welk nut het Latijn de Westerlingen kon bieden. Het werk belicht de kwaliteit van het Latijn van geletterden en geleerden door de eeuwen heen.

De taal van het oude Rome had in de zestiende en de zeventiende eeuw de wind in de zeilen. De humanisten hadden de klassieke talen in ere hersteld en de studie van de antieke beschaving een enorme impuls gegeven. Het concilie van Trente had daarenboven het Latijn tot officiële taal van de Kerk geproclameerd. De universele taal van de internationale *Respublica litteraria* genoot een prestige dat torenhoog boven de beginnende uitstraling van enkele moderne talen uitsteeg.

Door de impact van het onderwijs en van de Kerk (die een sterke greep op het onderwijs had) behield het Latijn een prominente rol tijdens het Ancien Régime. In de nieuwe maatschappelijke orde van de negentiende eeuw kon het Latijn in de voortgezette schoolopleiding vrij goed standhouden, mede door het succes van een nieuwe wetenschap aan de universiteiten, de filologie. Vrij lang konden de voorstanders van het Latijn de bedreigingen van nieuwlichters uit het onderwijsmidden counteren. In de twintigste eeuw moest het Latijn uiteindelijk terrein prijsgeven. De verplichte materie werd een keuzevak, het aantal lessen voor de kleinere schare getrouwen daalde, de originele teksten werden meer en meer voor vertalingen ingeruild. Het ultieme selectie-criterium (de toegang tot de universiteit als exclusief voorrecht voor latinisten) werd opgegeven.

Het Latijn was (is) nauwkeurig en universeel. Botanisten hielden langer dan vele andere wetenschapslieden vast aan de oude taal, die ook uitkomst bood wanneer onderhandelaars en diplomaten elkaars taal niet verstonden. De romantici waren gevoelig voor de betovering die van de eeuwenoude gereciteerde of gezongen liturgische teksten uitgaat.

De eerlijkheid gebiedt te vermelden dat slechts een minderheid de taal machtig was en dat in het Latijn improviseren maar voor een nog kleinere groep weggelegd was. De overgrote meerderheid van scholieren bereikte na jarenlang zwoegen een bedroevend laag niveau.

Toch hebben vele generaties de Latijnse opleiding grote kwaliteiten voor de vorming van de geest en het karakter toegedicht. De taaltraining, waarvan men later de vruchten plukt bij de studie van moderne talen, blijft tot op heden de sterkste troef.

Onenigheid over het behoud of het terugdringen van het Latijn leidde vaak tot discussies, die kerkelijke¹ en profane instellingen in beroering brachten. Een dode taal kan blijkbaar mensen mobiliseren.

Romania

Paul TEYSSIER. *Comprendre les langues romanes. Du français à l'espagnol, au portugais, à l'italien & au roumain. Méthode d'intercompréhension. Ouvrage élaboré par une équipe de romanistes avec la collaboration de Romana Timoc-Bardy pour le roumain. Édition coordonnée par Jacqueline Brunet et Jack Schmidely.* – Paris, Chandeigne, 2004, 23 x 17, 396 p., ISBN 2-915540-01-2, € 25. COLLECTION LUSITANE.

Van de zestiende tot de achttiende eeuw was het Latijn de koine van de Europese geleerden, zodat de studie van die ene taal volstond om aan het intellectuele leven deel te nemen. Volgens de auteurs hebben de huidige Romaanse talen voldoende onderlinge verwantschap opdat bij contacten tussen Fransen, Spanjaarden, Portugezen, Italianen en Roemenen “elk zijn taal” zou kunnen hanteren en toch begrepen zou worden. Het mooie principe gaat wellicht op voor schrijftaal zonder al te veel idioom.

De Franssprekenden, voor wie de hier besproken versie bestemd is,² mogen zich verheugen over het conservatisme van de spelling in hun taal. De orthografie (*temps, tant, ils pensent*) bevat heel wat sporen van in die taal verdwenen maar in de andere talen bewaarde medeklinkers. Die relicten maken het voor Franssprekenden makkelijker om Spaanse, Portugese, Italiaanse en zelfs Roemeense documenten en mededelingen te begrijpen.

Heel het boek door belichten de auteurs relevante gelijkenissen en parallelismen in de vijf genoemde talen. Ze behandelen achtereenvolgens het alfabet (in correlatie met de uitspraak), de woordenschat en de verschillende rededelen. Bij de behandeling van het ruime onderwerp is de approach nu eens diachronisch (er komt bijv. af en toe historische fonetiek aan te pas), dan weer synchronisch (met inlassing van talrijke tabellen die gelijkenissen en verschillen goed laten uitkomen). Geregeld vestigt het boek de aandacht op items waar een of meer talen “uit de band springen”.³

De publicatie verstrekt en versterkt inzichten die de studie en de beheersing van de afzonderlijke Romaanse talen ten goede komen.

---

¹ De jansenisten waren voorstanders van onderwijs in de volkstaal. Meer dan twee eeuwen later ijverden de traditionalisten voor het behoud van de Latijnse liturgie.

² Van de publicatie zijn bewerkingen voor lezers uit andere Romaanse taalgebieden gepland.

³ Het Portugees bijv. noemt de werkdagen *segunda feira, terça feira*, enz. terwijl in de overige talen het paradigma *lundi/lunes/lunedì, mardi/martes/martedì* voorkomt. Het bijvoeglijk naamwoord “veel” gaat in vier talen terug tot het Lat. *multus*, in het Frans is *moult* in onbruik geraakt en vervangen door *beaucoup de*.

Frans

Sylvie PIERRON. *Ce beau français un peu individuel. Proust et la langue.* – Saint-Denis, Presses Universitaires de Vincennes, 2005, 22 x 13,5, 263 p., ISBN 2-84292-160-7, € 22. L'IMAGINAIRE DU TEXTE.

Ce que dit le poème. Ségalen, Baudelaire, Callimaque, Gauguin, Macé, Michaux, Saint-John Perse. Sous la direction de Christian DOUMET et Anne-Élisabeth HALPERN. Textes de Didier Alexandre, Daniel Bougnoux, Colette Camelin *et al.* – *Ibid.*, 2005, 24 x 16, 219 p., ISBN 2-84292-168-2, € 21. L'IMAGINAIRE DU TEXTE.

Juliette FRØLICH. *Flaubert. Voix de masque.* – *Ibid.*, 2005, 24 x 16, 139 p., ISBN 2-84292-163-1, € 18. ESSAIS ET SAVOIRS.

Deze recente publicaties van Presses Universitaires de Vincennes belichten verschillende negentiende en twintigste-eeuwse literaire werken van binnenuit.

De studie van S. Pierron onderkent een evolutie in de geschriften van Marcel Proust. De bladzijden van de jonge schrijver over het taalgebruik van Mallarmé zijn een pleidooi voor een heldere uitdrukkingwijze. Nadien gaat Proust bewust de vernieuwende en zelfs revolutionaire toer op en komt het voordien voorgehouden ideaal in de verdrukking. De schrijver reflecteert over dit onderwerp in zijn briefwisseling en legt personages van *À la recherche du temps perdu* heuse beschouwingen over taal in de mond.

De onder de leiding van C. Doumet en A.-E. Halpern gepubliceerde studies behandelen allerlei dichtwerk “van binnenuit”, met behulp van interpretatiesleutels in de teksten zelf.

J. Frølich's boek bevat bijdragen over momenten uit de vormingsjaren en het oeuvre van Flaubert. De auteur beschouwt de objectieve en koele stijl van de roman- en verhaalschrijver als een verhulling van niet aflatende gevoeligheid.

Pascal-Raphaël AMBROGI. *Particularités et finesses de la langue française.* Préface de Monsieur le Président Abdou Diouf, Secrétaire général de l'Organisation Internationale de la Francophonie. – Paris, Chiflet & Cie, 2005, 20 x 15, 268 p., ISBN 2-7556-0032-2, € 15.

Het alfabetische lexicon bevat hoofdzakelijk korte artikelen over bekende en miskende struikelblokken in de Franse taal.

De auteur behandelt honderden termen en toepassingen die vaak verward worden, bijv. synoniemen en homoniemen, woorden met kleine spellingsverschillen en lastige keuzes van tijden en modi. Hij pleit voor een verzorgde taal met een minimaal gebruik van anglicismen. Enkele tientallen artikelen behandelen leenwoorden, waarvan meestal Franse substituten bestaan.⁴ Verzorgd taalgebruik munt uit door helderheid en logica, wat talrijke artikelen overtuigend illustreren: *tendre à un but* is logischer dan *poursuivre un but*, om de eenvoudige reden dat het doel niet vooroploopt, *conserver au frais* is nauwkeuriger dan *garder au frais*.⁵ Een *kidnapping* van een industrieel bijv. is niet de meest

---

⁴ *Attaché case* (mallette, porte-documents), *casting* (distribution d'un film, d'une pièce de théâtre), *check up* (bilan de santé) e.d.

⁵ De oppositie *Le livre* (chose) *a pour objet de...* vs. *L'auteur* (personne) *a pour but de...* steunt op glasheldere logica.

geschikte term omdat alleen “kids” gekidnapt kunnen worden, volwassenen worden ontvoerd (enlever). De meervoudsvorming van samengestelde zelfstandige naamwoorden stelt minder problemen voor personen die er logisch tegen aankijken, bijv. *des appellations d'origine contrôlées, des chefs-lieux, des chefs-d'œuvre*. Cartesiaanse geesten zullen zich ook minder bezondigen aan pleonasmen als *une accalmie passagère, l'apanage exclusif, un missile téléguidé*.

De samensteller is erg consequent in zijn redeneringen, met het gevolg dat hij soms onnodig streng wordt. Zo raadt hij aan de ingeburgerde woorden *addiction* en *contacter* te vervangen door *assuétude* en *se mettre en rapport*, keurt hij de zin *elle a l'air rêveuse* af omwille van de zogezegd ontrechte overeenstemming van het bijvoeglijke naamwoord en veroordeelt hij de formules *une amie à moi* en *avoir très soif*.⁶

Het boek bevat voorts een lijst van woorden met een accent circonflexe dat in afleidingen wegvalt,⁷ een inventaris van diereengeluiden, een reeks idiomatische uitdrukkingen (met de aanbeveling er schaars gebruik van te maken) en een serie vaakgehoorde en per definitie af te keuren clichés.

Lezers met taalkundige interesse zullen het nieuwe lexicon erg waarderen als ze, zoals de samensteller, een loepzuiver taalgebruik nastreven.

Lectuurnotities. P. 48, kol. 1, l. 30, lees *entremets* i.p.v. *entremet*; p. 267, l. 13: lees GREVISSE (M.), *Le Bon Usage, douzième édition...* i.p.v. GRÉVISSE [...] *douzième édition*; dezelfde pagina, l. 17: lees BLAMPAIN (D.) i.p.v. BLAMPAIN zonder meer.

Portugees

Roelien DE NOOD. *Grammatica in gebruik. Portugees*. Leer- en oefenboek. – Amsterdam/Antwerpen, Intertaal, 2004, 24 x 17, 135 p., ISBN 90-5451-460-4, € 23.

Het leer- en oefenboek voor beginners en half gevorderden brengt de grammatica van het Europese Portugees⁸ in zesenvestig hoofdstukken, die telkens twee pagina's innemen. De linkerpagina's zijn gereserveerd voor de theorie en een korte inleidende dialoog. De grammaticaregels zijn eenvoudig en duidelijk geformuleerd. De tegenoverliggende rechterpagina's bevatten ééntalig Portugees oefenmateriaal,⁹ waarvan de opdrachten evenwel in het Nederlands gesteld zijn.

De opname van een correctiesleutel, achter in het boek na het “Werkwoordenoverzicht” en de “Appendix Braziliaans Portugees”, maakt het boek bijzonder geschikt voor zelfstudie.

Lectuurnotities. P. 46: de vraagwoorden uit de laatste alinea (*donde* en *aonde*) zouden beter tot hun recht komen in de tabel “vorm”, onmiddellijk na *onde*; p. 58: het lijkt me nuttig om in de laatste kolom van de tabel de aandacht te vestigen op het vormverschil *terceiro* vs. *terça(-feira)*; p. 60, laatste § (gebruik van het voorzetsel *para*): de betekenis “tegen” wordt niet vermeld, bijv. “Queremos o relatório pronto para amanhã”; p. 70: de opgave van werkwoorden met twee voltooid deelwoorden (*participios duplos*) is te

---

⁶ De auteur beveelt de formules *une mienne amie* en *avoir grand-soif* aan.

⁷ Bijv. *drôle* vs. *drolatique*, *râteau* vs. *ratisser*.

⁸ Wanneer het Braziliaanse taalgebruik van het Europese afwijkt, wordt dit in de uiteenzetting discreet aangegeven met een verwijzing (B1, B2 in superscript) naar de “Appendix Braziliaans Portugees” achter in het boek.

⁹ De oefeningen slaan meestal op de grammatica van hetzelfde hoofdstuk, soms tegelijk op de materie van één of meer vorige hoofdstukken (bijv. de contrastieve oefeningen op *ser* en *estar*).

summier: het overzicht (*entregar, limpiar, morir en pagar*) kan best met *aceitar, acender, eleger, matar, prender, salvar en secar* uitgebreid worden.

Spaans

Blanca LINZOAIN ACEDO, Josefa JIMENO PATRÓN, María Victoria ROJAS RIETHER. *Palabras en contexto*. Nederlandse vertaling: Fernando Egas Repáraz. – Amsterdam/Antwerpen, Intertaal, 2005, 19,5 x 12,5, 256 p., ISBN 90-5451-295-4, € 20.

Ten behoeve van leerlingen en studenten met een uitgebreide basiskennis Spaans bezorgt een auteurstrio het originele woordenschatleermiddel *Palabras en contexto*.

Op de linkerbladzijden zijn vierenzeventig teksten over onderwerpen van maatschappelijk belang afgedrukt. De belangrijkste woorden zijn in het groen gedrukt. Deze woorden staan, in dezelfde volgorde, onder elkaar op de rechterpagina, geflankeerd door de Nederlandse vertaling.¹⁰ De behandelde thema's (geografía, historia, política, economía, ecología, sociedad, vida cultural, el mundo hispánico, nuevas tecnologías) zijn praktijkgericht en verruimen de kennis van Spanje en Latijns-Amerika.

Elk hoofdstuk wordt besloten door twee pagina's oefenmateriaal.¹¹ Het alfabetisch register achterin (p. 227 e.v.) inventariseert alle woorden met hun vindplaats in het boek.

Palabras en contexto is een efficiënt leermiddel voor gevorderden die snel en gericht aanvullende woordenschat willen assimileren.

Kris BUYSE, Nicole DELBECQUE, Dirk SPEELMAN. *PortaVoces. Thematische woordenschat Spaans*. – Mechelen, Wolters Plantyn, 2004, 24 x 16, XXVI-565 p., ISBN 90-301-8312-8, (boek + oefen-cd) € 37,20.

PortaVoces is de bijgewerkte en geactualiseerde uitgave van de elf jaar eerder verschenen *Vocabulario básico del español: Listas temáticas* door K. Buyse en N. Delbecque.¹² De nieuwe versie onderscheidt zich door de standaard bijgeleverde oefensoftware op cd, het grotere formaat, de toevoeging van nieuwe woorden en voorts door verschillende discrete ingrepen.

Het grotere formaat van het boek biedt het voordeel dat heel wat woordverbindingen en voorbeeldzinnen met één regel volstaan, wat het lees- en studeercomfort aanzienlijk verhoogt. De toevoeging van nieuwe woorden is inhoudelijk de belangrijkste noviteit. Ze zijn over het hele werk verspreid, al is er bijv. een groter contingent termen i.v.m. informatica in de rubriek I.8.3 "Las disciplinas científicas, las técnicas y las aplicaciones". Een aantal minder gebruikte woorden werd in de nieuwe uitgave geschrapt.

---

¹⁰ Geregeld worden nuttige aanwijzingen toegevoegd: qua vorm of inhoud verwante woorden (*arena* → *arenoso, meseta* → *altiplano*), synoniemen (*terratendiente* → *latifundista*), verwijzingen naar Engelse woorden als geheugensteun (*distancia* → *distance*), Spaansamerikaanse varianten (*el ancianato, la casa hogar* vs. *la residencia [de ancianos]*) en waarschuwingen voor valse vrienden (*de novelle* ≠ *la novela*), "confusibles" zoals *esquina en rincón, el cohete en la raqueta*.

¹¹ De gevarieerde oefeningen hebben betrekking op een beperkt deel van de aangereikte woordenschat. De correctiesleutel is achter in het boek (p. 224-226), net vóór het exhaustieve register (p. 227-256), opgenomen.

¹² Cf. de recensie in *Romaneske*, 19de jg., 1994, nr. 3, p. 78.

PortaVoces is meer dan een geactualiseerde versie van *Vocabulario básico*. De auteurs voerden talrijke aanpassingen van het oorspronkelijke corpus door, met een logische presentatie van het lexicon als gevolg. Enkele woorden werden binnen hetzelfde hoofdstuk verplaatst zodat ze aansluiten op de term waarvan ze afgeleid zijn of waarmee ze een semantisch verband hebben. De termen die in de titels voorkomen, zijn nu altijd in het lexicon opgenomen. Voorts vestigt het leermiddel de aandacht op méér stamtijden van onregelmatige werkwoorden.

De opzet en de gebruikswijze van de oefensoftware¹³ werd in dit tijdschrift al uitvoerig besproken¹⁴ na het uitkomen van de cd in de “prerelease versie” van 2003.

Door de omvang van het vocabularium en door de opname van praktisch bruikbaar idioom vormt *PortaVoces* een grondig leermiddel waarmee studenten en autodidacten zich een rijke¹⁵ en genuanceerde¹⁶ woordenschat eigen kunnen maken. De verdeling van het corpus in basisvocabulary (herkenbaar door de lichtgrijze achtergrond) en uitbreiding is een bijkomend voordeel voor studenten die het lexicon geleidelijk en gedoseerd willen assimileren, wat het voordeel biedt dat de materie langer beklijft.

Leonardo GÓMEZ TORREGO. *Gramática didáctica del español*. Edición corregida y aumentada. – Madrid, Ediciones SM, 2002 (octava edición), gekart., 23 x 15,5, 544 p., ISBN 84-348-8587-5, € 18,50.

De formule “didactische grammatica” evocert een *leermiddel* dat in eenvoudige beoordelingen en m.b.v. veel schema’s en tabellen de spraakkunst aanreikt en dat leerlingen vlot en snel kunnen raadplegen. Ondanks de titel doen verschillende onderdelen van het boek veeleer denken aan een *leesspraak* die de structuren van het Spaans uiteenzet.

Het boek combineert de gebruikelijke inhoud van een spraakkunstleerboek met allerlei beschouwingen over toelaatbare combinaties en constructies. De publicatie leert de lezer in linguïstische categorieën reflecteren over de grammaticaliteit van uitspraken in het Spaans. De hang naar wetenschappelijkheid blijkt voorts in de talrijke passages die de pertinentie van naast en door elkaar gebruikte vaktermen evalueren. De auteur maakt overigens gebruik van een rijke, vaak originele terminologie, die haarscherpe distincties mogelijk maakt.

Door de inlassing van heel wat voorbeeldzinnen blijft de link met het dagdagelijkse taalgebruik meestal bewaard. De samensteller wijdt de nodige aandacht aan heel wat taalproblemen waar Spaanssprekende scholieren mee worstelen (accentuering, spellingsproblemen, interferentie met streektalen of amerikanismen, allerlei contaminaties) en geeft hen houvast door de vigerende regels en normen uit te leggen.

Het hele boek door wordt op het belang van de zinsontleding gewezen. Heel wat voorbeeldzinnen worden overigens met een bijgaande analyse gegeven. De oefeningen bij ieder hoofdstuk¹⁷ zijn hoofdzakelijk op herkenning en categorisering gericht. Ofschoon de *Gramática didáctica* nu eens de speculatieve, dan weer de normatieve of de pragmatische toer opgaat, is er één krachtlijn die het boek eenheid geeft, nl. de bedoeling om taalinzicht bij te brengen.

---

¹³ De bij het boek geleverde cd (2004, ISBN 90-301-8311-X) is afzonderlijk verkrijgbaar (€ 24), in tegenstelling tot het boek, dat deel uitmaakt van de set “boek + cd”.

¹⁴ De bespreking door Pilar Molina Gómez verscheen in de 28ste jg., 2003, nr. 4, p. 75-78.

¹⁵ V. de uitvoerige registers achterin (“Index Spaans”, p. 469-511; “Index Nederlands”, p. 513-565).

¹⁶ Bijv. *rico/rijk* vs. *ricachón/stinkend rijk*, *pobre/arm* vs. *pobretón/straatarm*.

¹⁷ De correctiesleutel van alle oefeningen bevindt zich achter in het boek, net vóór het zaakregister.

Leon GILLET, Brigitte LUYTEN. *Spaans. Voorzetsels herbekeken*. – Gent, Academia Press, 2004, 24 x 16, 143 p., ISBN 90-382-0653-4, € 15.

Na twee vademecums en een oefenboek over de Spaanse werkwoorden¹⁸ nodigt het auteursduo ons uit om de Spaanse voorzetsels te “herbekijken”.

Het eerste deel van het boek (p. 9-17) inventariseert vierentwintig voorzetsels, gevolgd door een representatieve selectie van een kleine honderd “locuciones prepositivas”.¹⁹ Het tweede deel (p. 18-123) behandelt op gestructureerde en trefzekere wijze de betekenis en het gebruik van negentien enkelvoudige voorzetsels²⁰ in evenzovele hoofdstukken, van *a* tot *tras*.²¹ Het in het Nederlands gestelde overzicht wordt geïllustreerd door talrijke voorbeelden in de doeltaal. De auteurs lassen geregeld paragrafen in over betekenisverschillen c.q. nuances naargelang van de gekozen voorzetsels. Deel drie (p. 124-140) ten slotte bestaat uit een bondig overzicht²² van het voorzetsel in prijs-, tijd- en plaatsbepalingen.²³

Het leermiddel voor leerlingen en studenten op alle niveaus is tegelijk een handige vraagbaak.

Hugo Sonnevile

---

¹⁸ V. *Romaneske*, 30ste jg., 2005, nr. 1, p. 45-47.

¹⁹ De “locución conjuntiva” *de modo que* (p. 16, l. 3) is een vreemde eend in de bijt; de formule *a(l) modo de* zou hier meer op haar plaats zijn.

²⁰ Dit betekent dat vijf net daarvoor geïnventariseerde voorzetsels niet aan de orde komen in het tweede deel: het gaat om *excepto*, *mediante*, *pro*, *salvo* en het in onbruik geraakte *cabe*.

²¹ Dit deel is het meest uitgebreide, mede omdat heel wat voorzetsels een onderdeel zijn van bijvoegelijke uitdrukkingen (bijv. *de balde*, *de rodillas*, *en público*, *por la tarde*) en omdat verschillende bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden door een voorzetsel(voorwerp) gevolgd worden: *capaz para* + subst., *capaz de* + inf., *soñar con*, *pensar en*, enz.

²² Van dit korte onderdeel is zelfs een samenvatting opgenomen (p. 137-140).

²³ De aspecten “beweging, richting, afstand” vormen een afzonderlijke rubriek.